

13. Кудрявцев В. П. Социальные деформации: причины, механизмы, пути преодоления : монография / В. П. Кудрявцев. — М. : Юрид. лит., 1992.
14. Общая теория государства и права : учебник. В 2 т. Т. 2 / под ред. М. Н. Марченко. — М. : Зерцало, 1998.
15. Кудрявцев В. П. Правовое поведение: норма и патология / В. П. Кудрявцев. — М., 1982.
16. Скуріхін С. М. Правові аномалії та їх прояв у діяльності Збройних Сил України / С. М. Скуріхін // Актуальні проблеми держави і права. — 2007. — Вип. 36. — С. 165–173.
17. Криминология : учебник / под ред. И. И. Карпец. — М. : Манускрипт, 1992. — 412 с.
18. Барапов П. П. Профессиональное правосознание работников ОВД. Теоретические проблемы / П. П. Барапов. — М., 1991.
19. Матузов П. И. Правовой пигилизм и правовой идеализм как две стороны одной медали / П. И. Матузов // Известия высших учебных заведений. Сер. Правоведение. — 1994. — № 2. — С. 5–12.
20. Крижаківський А. Ф. Феноменологія правопорядку: поняття, виміри, типологія : монографія / А. Ф. Крижаківський. — О. : Фенікс, 2006. — 196 с.

Анотація

Чувакова Г. М. Інтерпретація поняття «правова аномалія». — Стаття.

Правові аномалії необхідно розглядати як прояв соціальних відносин. Правові аномалії — це негативні юридичні факти, що викликають реакцію на різного роду відхилення поведінки. Прив'язка правових аномалій тільки до правосвідомості значною мірою звужує розуміння сутності цього явища. Доцільно розглядати дефектні явища у праві у контексті проблематики правової культури.

Ключові слова: герменевтика, правова герменевтика, інтерпретація, аномалія, правова аномалія, патологія, правова поведінка, правосвідомість, правопорядок.

Summary

Chuvakova H. M. Interpretation of Concept «Legal Anomaly». — Article.

Legal anomalies must be examined as a display of social relations. Legal anomalies are negative legal facts which cause different reactions against rejection of conduct. Attachment of legal anomalies only to sense of justice to a great extent narrows understanding of essence of this phenomenon. It is expedient to examine the imperfect phenomena in law in the context of problems of legal culture.

Keywords: hermeneutics, hermeneutical interpretation, anomaly, legal anomaly, pathology, legal conduct, sense of justice, law and order.

УДК 340.12:323.1(71)

А. М. Василенко

ТЛУМАЧЕННЯ МІЖЕТНІЧНИХ ВЗАЄМОДІЙ З ПОЗИЦІЙ БАГАТОКУЛЬТУРНОСТІ В КАНАДІ: ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Теоретико-методологічні, правові та практичні засади багатокультурності (мультикультуралізму), які стали базою для формування законодавства у сфері етнонаціонального розвитку та в межах яких здійснювалися відповідні заходи в ряді країн, вивчалися автором на прикладі Канади в роботах [1–3]. Результати цих робіт лежать в основі розуміння міжетнічних взаємодій, і не тільки в Канаді.

Метою роботи є тлумачення міжетнічних взаємодій в Канаді в контексті еволюції права з урахуванням герменевтичного підходу до проблеми для ви-

роблення оптимальних моделей таких взаємодій. Вони залишаються актуальними для багатьох країн, а також для запобігання конфліктогенним ситуаціям, що мають тенденцію до поширення в сучасному світі.

Для виявлення міжетнічних взаємодій в Канаді, перш за все, треба освідомити державний устрій країни з її поліетнічним населенням. Канада є федеративною державою, що складається з 11 провінцій і двох територій, які знаходяться під управлінням федерального уряду. Канада стала незалежною державою в 1867 р., коли Великобританія надала їй статус домініону. В 1931 р. англійський уряд визнав за Канадою самостійність у внутрішній і зовнішній політиці. Практично нічого не змінилося в питаннях законотворчості з розширенням Канади і отриманням ею незалежності, яка відбулася у 1947 р., коли Канада із домініона була перетворена в юридично незалежну державу у складі Британської Співдружності. І тільки в 1982 р. за прем'єрства П'єра Трюдо була прийнята нова редакція Конституції Канади, за якою Великобританія втратила свій останній привілей. У Канаді діє писана некодифікована Конституція, тобто Основний закон країни складається з цілої серії актів, прийнятих у період з 1867 по 1982 р. В їх число входять дві категорії законів: 1) акти, які визначають створення окремих інститутів федеральної правової системи і установлюють статус вищих державних органів (наприклад, закони про виборче право, Верховний суд і ін.); 2) закони, що визначають основи державного ладу в окремих провінціях (Акт про Альберту, Акт про Ньюфаундленд тощо).

Для внесення поправок у Конституцію Канади необхідно, щоб за них проголосувало більшість в обох палатах парламенту й у законодавчих асамблеях щонайменше семи провінцій, де проживає, мінімум, 50 % населення країни. У випадку, коли запропоновані поправки стосуються монархічної форми правління, статусу офіційних мов і складу Верховного суду, для їхнього прийняття потрібно схвалення федеральним парламентом і законодавчими органами усіх 11 провінцій. Поправки набирають сили і стають частиною Конституції після їхнього затвердження генерал-губернатором. На провінції, що відмовляються схвалити конституційні поправки, їх дія не поширюється. На практиці виконавча влада в Канаді належить уряду на чолі з прем'єр-міністром. Особливість становища уряду Канади полягає в тому, що його існування не визнається Конституцією. Він діє на основі так званої конституційної угоди (звичаю). Уряд формується на основі більшості в нижній палаті, майже всі міністри одночасно є депутатами палати громад. До основних функцій уряду належать: управління державним апаратом; виконання прийнятих парламентом законів; нормотворча діяльність; складання бюджетного законопроекту, його внесення в палату громад і виконання прийнятого закону про бюджет; заповнення вакансій у державному апараті; скликання парламенту і розпуск палати громад. Частина цих функцій формально здійснюється генерал-губернатором.

Виконавча влада в кожній із провінцій формально належить лейтенант-губернатору, який призначається генерал-губернатором. В кожній провінції є законодавчий орган. В деяких провінціях — це однопалатна Законодавча асам-

блея, а в інших — двопалатний парламент. Наприклад, у провінції Квебек парламент складається з Законодавчої ради і Законодавчої асамблеї.

Фактично виконавча влада в провінціях належить провінційним урядам, що створюються партією, яка здобула більшість у місцевій асамблеї, і очолюється прем'єр-міністрами.

Конституція Канади розмежовує компетенцію федерації та її суб'єктів. При цьому Канада є поліетнічною країною. Вона виділяється серед інших поліетнічних країн світу, її досвід вирішення етнічних проблем можна оцінити як виключно позитивний. До певної міри, цей досвід можна застосувати й до України, виходячи з того, що в Канаді створено підґрунтя на законодавчому рівні для оптимального вирішення міжетнічних проблем. Йдеться про глобальні процеси і тенденції етнонаціонального розвитку, наслідком якого можуть бути не просто ті чи інші прояви етнічного загострення, конфліктів та їх нейтралізація, а й трансформація цілих державних систем. Так, Канада першою з усіх країн світу розпочала пошуки вирішення міжетнічних проблем, на що її спонукали конфліктогенні ситуації у сфері міжетнічних відносин, зокрема проблема Квебеку, що особливо проявилось в середині другої половини минулого століття. Сьогодні канадський досвід життя в багатокультурному суспільстві є універсальним і він може бути використаний для будь-якої багатонаціональної країни. Комісія ЮНЕСКО з культури і розвитку в 1997 р. підтримала канадський підхід як «модель для інших країн». Парадокс розвитку Канади полягає в тому, що вона досягає своєї єдності через різноманіття. Тут доречним стає питання про тлумачення розуміння багатокультурності. В герменевтиці розуміння є фундаментальною характеристикою. Герменевтика спроможна забезпечити розуміння базових правових цінностей, тому розробка тлумачення законодавчих актів стає основою розуміння міжетнічних взаємодій в ситуаціях, про які йде мова. Однією з найпоширеніших сучасних концепцій, які використовуються для інтерпретації етнонаціональної ситуації в поліетнічних країнах, стала концепція культурного (етнічного) плюралізму. Сутність її полягає у тому, що держава визнає існування в межах єдиного етнополітичного організму різних етнічних груп з їх своєрідними елементами побуту і культури, пов'язаних з їх іноетнічним походженням, які відрізняються від домінуючої етнічної спільноти. При цьому наголошується на толерантності держави до представників різних націй або етносів, які перебувають на території тієї чи іншої держави. Виходячи з такої позиції, в поліетнічних країнах та їх суспільствах мають створюватися умови для збереження і розвитку специфічних рис побуту і культури країн походження та інтеграції їх в культуру країни проживання. Саме така інтеграція була розроблена в Канаді та запропонована як зразок для світової спільноти. Довгий час в Канаді існувала Королівська комісія з двомовності та бікультуралізму, яка в 1970 р. визначила Канаду як країну, що належить до різних культур і є багатомовною. Було зроблено низку рекомендацій, щоб заохочувати використати культури і мови інших етнічних груп, що проживають в Канаді, окрім тих, які принесли англійську і французьку мову і культуру [4]. У 1971 р. ліберальний уряд П'єра Трюдо офі-

ційно проголосив про багатокультурність у межах двомовної структури, тобто вперше офіційно було проголошено принципи рівності статусу саме для всіх етнічних груп; етнокультурний плюралізм як сутність канадської ідентичності і єдності; захист громадянських прав і прав людини для усіх громадян. При цьому Канада офіційно залишилася двомовною нацією. Не було ніякої наступної офіційної вказівки, що федеральний уряд Канади розглядає франкомовну групу канадців (франкофонів) за межами Квебеку як франкомовну меншину. Тому наводилися різні трактування цього факту, але це було зроблено франкомовними канадцами і прийняття закону про багатокультурність свідчить про те, що франкомовні канадці стали відноситися до етнічних меншин без додаткових законів і тлумачень. Тлумачення багатокультурності стало об'єднуючим поняттям щодо розуміння можливих міжетнічних взаємодій і можливих конфліктів. Політико-державне розуміння етнічних процесів у Канаді дозволяє стверджувати таке. Самобутність канадського суспільства багато в чому зумовлена впливом саме французького чинника, який не обмежується рамками тільки Квебеку. За межами Квебеку проживають більше трьох мільйонів франкомовних канадців, які не підтримують сепаратистські настрої провінції. Втім, квебекське суспільство за своїм складом все більше нагадує етнічну мозаїку, і уряд провінції був вимушений останнім часом використовувати у своїй політиці елементи федеральної концепції багатокультурності, щоб присікти сепаратистські устремління тепер уже аборигенів Квебеку. Головні елементи концепції полікультурності стали стрижнем, на якому вибудовувалася офіційна політика багатокультурності у Канаді, яка офіційно була прийнята в 1971 р. [5]. Канадський «Закон про багатокультурність», остаточно прийнятий в 1988 р., зазначає: «Державною політикою Канади проголошується: 1) визнання того, що багатокультурність відображає культурну і національну різноманітність канадського суспільства й виходить із права усіх канадців вільно зберігати, розвивати і поширювати свою культурну спадщину; 2) визнання того, що багатокультурність є основною характеристикою канадської спадщини та самосвідомості й робить безцінний внесок у побудову майбутньої Канади; 3) заохочення всебічної та рівноправної участі громадян і громад будь-якого походження у розвитку канадського суспільства, а також сприяння їм в усуненні будь-яких перешкод на шляху до такої участі; 4) визнання існування громад, об'єднаних спільністю походження, та їх історичного внеску в життя канадського суспільства, а також заохочення розвитку цих спільнот; 5) орієнтація всіх соціальних, культурних, економічних і політичних інститутів країни на врахування і шановливе ставлення до багатокультурного обличчя Канади» [6]. Можна говорити, що в Канаді цим актом була досягнута національна єдність в державному тлумаченні багатокультурності, що є вдалим прикладом герменевтичного підходу до національного різноманіття. Компетенція в подоланні розбіжностей дає змогу говорити про вдале використання політики багатокультурності в міжетнічних взаємодіях не тільки з державницьких позицій, а й з позицій філософії права.

Таким чином, основними принципами політики багатокультурності стали:

підтримка урядом Канади усіх культур, які існують на її території; сприяння розвитку етнокультурних груп, особливо тих, що відчувають у цьому потребу; сприяння подоланню будь-яких бар'єрів на шляху якнайповнішої участі етнокультурних спільнот у житті канадського суспільства; стимулювання творчої взаємодії й обміну між усіма етнокультурними групами Канади в інтересах національної єдності; надання допомоги іммігрантам у вивченні принаймні однієї з офіційних мов Канади для того, щоб вони стали повноправним учасником суспільного життя країни. Зазначені принципи підтверджують причетність їх до герменевтики як до мистецтва порозуміння на національному рівні.

У межах політики багатокультурності в Канаді було здійснено чимало заходів, які сприяли розв'язанню гострих етнополітичних проблем. Для реалізації політики багатокультурності в уряді Канади було створено спеціальний орган — міністерство у справах багатокультурності. Як відомо, цей орган не раз реорганізовувався. І це, як свідчить досвід, не завжди було на користь справі. До речі, український досвід з перманентною реорганізацією центрального органу виконавчої влади у сфері етнонаціонального розвитку підтверджує, що реорганізація має негативну тенденцію і не сприяє вирішенню гострих проблем, оскільки значна частина часу й коштів витрачається на саму реорганізацію.

Політика федерального уряду Канади складалася із серії програм, спрямованих на створення рівних можливостей для всіх етнічних спільнот, подолання перешкод на шляху до їх взаєморозуміння, надання допомоги у збереженні мови та культури й інтеграції у суспільство тих, хто прибуває до Канади на постійне проживання. З цією метою виділялися гранти з державного бюджету для реалізації спеціальних проектів, наприклад, створення багатокультурних центрів; особливо стимулювалася діяльність молодіжних організацій у справі обміну культурним надбанням між групами; забезпечувалося дослідження в галузі етнокультури та етнолінгвістики; були виділені спеціальні кошти для написання праць з історії та культури різних етнічних груп Канади, які фіксували їх вклад у розвиток країни, а також аналізували проблеми їх перебування в країні; забезпечувалося навчання дітей іммігрантів французькій та англійській мовам; здійснювалося системне вивчення канадського багатоетнічного суспільства, стимулювалася діяльність музеїв, національної кіностудії, національної бібліотеки та архівів зі збирання й поширення матеріалів з історії та культури етнічних груп. Вище наведене є прикладом для України у вирішенні відповідних проблем, тим більше, що Канада є стратегічним партнером України [7]. Ще в перші роки незалежності у Декларації прав національностей України були закріплені основні гарантії національного розвитку України — рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права всім народам, національним групам та громадянам. Однак правової бази щодо участі національних меншин України у процесі прийняття рішень досі практично не існує. У зв'язку з цим слід керуватися загальнолюдськими моральними цінностями та досвідом розвинутих поліетнічних країн. Загальнолюдські моральні цінності присутні в правовій системі Канади, де вони є орієнтирами і критеріями необхідного, і тому виконують функції системоутворюючих чинників.

Відсутність загальнолюдських моральних цінностей в правовій системі України в умовах кризи та нестабільності суспільства при відсутності будь-якої пануючої в ньому ідеології призводить до того, що законодавець при створенні законів може керуватися тільки одним — доцільністю. Нами в роботі [8] з позицій аксіології права вже досліджувалося питання про створення і втілення на державному рівні багатокультурності в Канаді як вищого надбання держави з вагомим поліетнічним середовищем. Однак при підході доцільності до нормотворчості правильно побудувати ефективну систему законів неможливо, що і спостерігається натеper в Україні. В таких умовах відсутність в правовій системі законодавчо закріпленої відповідності принципів і норм права загальнолюдським моральним цінностям зробила і робить в даний час відносини між людьми та відносини між людиною і суспільством украї індивідуалістичними. Переконаливим підтвердженням цього є правовий нігілізм, що панує в Україні. Тому стає очевидною існуюча пряма і непряма дискримінація в етнонаціональному питанні навіть через брак чітких механізмів реалізації добре зафіксованих прав національних меншин, члени яких самі ніколи не були іммігрантами в Україні. Тлумачення «правильних» законів з позицій політичної доцільності робить закони «непрацюючими».

Таким чином, саме канадська багатокультурність стає прикладом для України у вирішенні міжетнічних взаємодій та етнонаціональних проблем на усіх рівнях діяльності, а також прикладом вирішення державних проблем з позицій герменевтичного підходу в теорії держави та права. Крім того, такий підхід дає підстави говорити не тільки про значення багатокультурності у філософії права в цілому.

Література

1. Василенко А. М. Мультикультуралізм в правовій основі Канади // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права, держави : матеріали 4-ї Всеукр. наук. конф. правників-початківців. Одеса, 10–11 листоп. 2006 р. — О. : Юрид. л-ра, 2007. — С. 44–47.
2. Василенко А. М. Діаспори в юридичній паузі: теоретико-методологічний підхід // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. — О. : Юрид. л-ра, 2007. — Вип. 36. — С. 82–87.
3. Василенко А. М. До питання вирішення міжетнічних проблем в Канаді // Правове життя сучасної України : тези доп. Всеукр. наук. конф. Одеса, ОПОА, 18–19 квіт. 2008 р. — О. : Фенікс, 2008. — С. 50–52.
4. Canada. 1970. Report of the Royal Commission on Bilingualism and Biculturalism. Book 4. The Cultural Contribution of the Other Ethnic Groups. — Ottawa : Queen's Printer.
5. Canada. 1971. Debates of the House of Commons of Canada. 3-rd session. 28th Parliament. Vol. 8. — P. 8545–8546. — With comments by opposition leaders: p. 8546–8548.
6. Canada. 1988. An Act for the preservation and enhancement of multiculturalism in Canada. Acts of the Parliament of Canada. — Chapter 31:835-41.
7. Василенко А. М. Історико-правовий гелсенс міждержавних відносин й «особливого партнерства» між Україною та Канадою // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. — О. : Юрид. л-ра, 2006. — Вип. 29. — С. 141–146.
8. Василенко А. М. Аксіологія права: багатокультурність та діаспори в Канаді // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. — О. : Юрид. л-ра, 2008. — Вип. 40. — С. 313–317.

Анотація

Василенко А. М. Тлумачення міжетнічних взаємодій з позицій багатокультурності в Канаді: еволюція держави та права. — Стаття.

Обговорено тлумачення міжетнічних взаємодій в Канаді в контексті еволюції права з урахуванням герменевтичного підходу до проблеми для вироблення оптимальних моделей таких взаємодій. Такі взаємодії актуальні для запобігання конфліктогенним ситуаціям, що мають тенденцію до поширення в сучасному світі. Робиться висновок, що канадська багатокультурність стає прикладом для України у вирішенні міжетнічних взаємодій та етнопонаціональних проблем на усіх рівнях діяльності, а також прикладом вирішення державних проблем з позицій герменевтичного підходу в теорії держави та права.

Ключові слова: герменевтика, тлумачення, міжетнічні взаємодії, багатокультурність, Канада, еволюція, філософія, держава, право.

Summary

Vasylenko A. M. Interpretation of Interethnic Actions from Multiculturalism Positions in Canada: Evolution of the Public Administration and Law. — Article.

Interpretation of interethnic actions in Canada in the context of law evolution with consideration hermenevitic approach to the problem for creation of optimum models is discussed. Such actions are the actual for prevention of conflictogenic situations with the tendency to be improve in the modern world. Conclusion is drawn, that Canadian multiculturalism became an example for Ukraine in the decision of interethnic problems at all levels of activity, and also the example for decision of government problems from the positions of hermenevitic approach in the theory of the public administration and law.

Keywords: hermenevitics, interpretations, interethnic action, multiculturalism, Canada, evolution, philosophy, government, law.